

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА У
РОБОТАХ ЯКОВА ЧЕПІГИ****ІРИНА ХОЗРАТКУЛОВА**

*Усім апаратом думання та почуття
вчитель повинен володіти цілком і певно.
Я. Чепіга*

Яків Чепіга як освітній і громадський діяч зробив вагомий вклад в українську педагогіку. Нажаль, його надбання були недостатньо використані й незаслужено забуті співвітчизниками, адже вони найактуальніші і найважливіші для реформування сьогоденної школи. Задача нашого покоління - провести творчий аналіз, розкрити і узагальнити його напрацювання та реанімувати його методологічні концепти і застосовувати їх в умовах Нової української школи.

Найвищим критерієм професійного розвитку вчителя, на думку Якова Чепіги, є досягнення «висоти загальнолюдських чеснот», постійний саморозвиток і самовиховання: «повсякденна праця над собою очищає душу і серце від намулу й життєвого бруду» (131), а чинниками удосконалення виступає міркування і праця.

Український педагог – вчений систему освіти дорослих бачив у контексті механізмів саморозвитку, які реалізуються через: міркування; самоаналіз і самокритику; розвиток емпатії «добрості»; виховання волі; усвідомлення своєї учительської місії, яке надає нових сил, щоб долати труднощі.

Такі популярні на сьогодні чужоземні поняття як *соціальний, емоційний інтелект, рефлексія* – він запроваджував у практику освіти дорослих ще на початку ХХ століття.

У своїх роботах він постійно наголошував «на повсякчасному обмірковуванні своїх намірів та вчинків», пильно розглядати кожний свій крок, розуміти власні помилки тощо. «Перевіряючи свою працю, учитель кристалізується морально» – підкреслював Я. Чепіга (129). Він акцентував увагу на усвідомленні вчителем відповідальності перед учнем, батьками, народом: «вчитель повинен завжди себе перевіряти і з великою обережністю проводити ідеї в життя (129). У сучасній педагогічній психології

цей процес називається *рефлексією*. Ми розуміємо, що успішний вчитель має постійно відпрацьовувати навички самоаналізу педагогічних стратегій.

На сьогодні, значущим аспектом педагогічної діяльності є розвиток системи інтелектуальних здібностей, які забезпечують розпізнавання мотивів і дій учнів, здатність до розуміння поведінки дитини в межах соціального контексту, а також вміння прогнозувати результати педагогічної взаємодії. «Міркування та спостереження допоможуть знайти справжній мотив того чи іншого вчинку дитини, знайти справжні причини його», так застерігав від насильницької педагогіки Я. Чепіга, а саме від «поверхневої справедливості».

Він задавався питанням розведенням понять справедливості на поверхневу, в якій є примус дитини навчатися і справжню, корисну, де немає насилля. Ми впевнені, щоб розрізнити ці позиції треба мати високий рівень соціального інтелекту. Саме розвинутий соціальний інтелект точно визначає ієрархію мотивів, цінностей, інтересів, пов'язуючи їх з наслідками поведінки.

Ще в ті далекі часи, зі свого учительського досвіду, талановитий педагог передбачав необхідність розвитку соціального та емоційного інтелекту вчителя як показника профпридатності. Підвищуючи професійну кваліфікацію нинішні педагоги беруть участь у тренінгах де вони можуть попрактикуються у стратегіях ненасильницької комунікації. Це ще раз підтверджує прогресивні думки Якова Чепіги, який випереджав час на століття.

Сучасні дослідники довели, що педагогічна діяльність належить до стресо-емоціогенної. Сьогодні багато наукових праць присвячено психологічній компетентності вчителя, здатності керувати власними психічними станами, навичкам емоційної саморегуляції. Яків Чепіга піднімав проблему «швидких покарань для дітей». Задля того, щоб емоції гніву, роздратування не заважали приймати «обмірковані» справедливі рішення у складних педагогічних ситуаціях. «Не раз, знервовані й розлютовані, не зважаючи на очевидну цінність дитини, ми не можемо задавити в собі злого почуття до неї!» (137). Педагог-гуманіст Яків Чепіга відзначав негативні наслідки на все життя для дитини від «вибуху злого почуття», пропонував навчатися

витримці і терпінню. «Добрість же вчителя впливає надзвичайно позитивно на формування моральних поглядів і переконань дитини» - ця прогресивна ідея «працює» і у наші часи, а здібність вчителя у плані самокерування емоційним станом можна виміряти психологічними методиками, які досліджують емоційний інтелект та емпатію.

В усьому світові серйозною проблемою учительської діяльності визначають емоційне вигорання. Яків Чепіга надає конкретні поради для «оновлення душі...» через повторні переживання: «...педагогові кожного дня, після роботи в школі треба аналізувати всі свої вчинки в спокійній обстановці, розглядаючи всебічно свої найдрібніші переживання» (139). Така стратегія Я.Чепіги надасть можливість вчителям раціонально розподіляти свої сили, а в відповідні моменти максимально їх мобілізувати.

Також він запропонував, так би мовити, рецепт щастя: «розвиваючи навколо себе добро, радість, приємність, ми відчуваємо їх у собі» - саме на цьому принципі у нашій сучасній психологічній науці базується багато дієвих ресурсних вправ.

Через усю творчу спадщину Якова Чепіги червоною лінією проходить заклик любові до дитини: «...виховуйте в собі сердечність і чуйність до дитини, до її горя й радості (141). Ми впевнені, що праці Я.Чепіги мотивують багато вчителів до саморозвитку, допомагають усвідомити необхідність «виховання любов'ю і ласкою». Спираючись на високі ідеї гуманної педагогіки ми повернемо загублений вчительський авторитет і педагог підніметься на новий якісний рівень професійного удосконалення!

Отже, завдання сучасних освітян - висвітлювати надбання талановитого педагога Якова Чепіги й реалізовувати в учительській практиці його заповіти.